

ВІКТОРІЯ ДАВИДОВА
ORCID ID: 0009-0005-9451-767X

vygovskajav@gmail.com

здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня освіти
Університет Григорія Сковороди в Переяславі
вул. Сухомлинського 30, м. Переяслав

МЕТОДИ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ АНТИКОЛОНІАЛЬНОГО ДИСКУРСУ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

У статті розглянуто методи освітньої діяльності, які допомагають осмислювати антиколоніальний дискурс під час вивчення української літератури у старшій школі. Увага зосереджена на організації роботи з художніми текстами, що порушують проблеми історичної пам'яті, боротьби за національну ідентичність і духовну та політичну незалежність українського народу. Матеріалом дослідження стали роман «Тигролови» Івана Багряного та сучасний твір «Розриті могили» Павла Шикіна, які репрезентують різні часові й ідейні виміри антиколоніального мислення в українській літературі.

Метою статті є визначення сучасних методів навчання для ефективного вивчення творів антиколоніального дискурсу на уроках української літератури на прикладі романів «Тигролови» Івана Багряного та «Розриті могили» Павла Шикіна. У роботі проаналізовано можливості використання евристичної бесіди, дослідницького й коментованого читання, інтерпретації тексту, рольової гри, дискусії, постановки проблемних запитань, порівняльного аналізу та реконструкції змісту твору.

Показано, що поєднання різних методичних підходів активізує пізнавальну діяльність учнів, допомагає їм аналізувати художні образи й ідейний зміст твору та розглядати літературу в ширшому історико-культурному контексті. Результати дослідження засвідчують, що системне використання інтерактивних і дослідницьких методів під час аналізу художніх творів антиколоніального спрямування сприяє глибшому розумінню учнями історичних і культурних процесів, відображених у літературі, та формуванню цілісного світоглядного бачення національного минулого і сучасності.

Ключові слова: антиколоніальний дискурс, методи навчання літератури, українська література, критичне мислення, інтерпретація художнього тексту, історична пам'ять.

VIKTORIYA DAVYDOVA

Postgraduate Student

Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav
30 Sukhomlynskoho Str., Pereiaslav

METHODS OF EDUCATIONAL WORK IN THE PROCESS OF STUDYING ANTI-COLONIAL DISCOURSE IN UKRAINIAN LITERATURE CLASSES

This article examines teaching methods that facilitate the understanding of anti-colonial discourse in Ukrainian literature lessons at secondary school level. The focus is on the possibilities for methodologically organising work with literary texts that address the issues of historical memory, the struggle for national identity, and the spiritual independence of the Ukrainian people. The research material comprises Ivan Bahrianyi's novel 'The Tiger Hunters' and Pavlo Shykin's contemporary prose work 'The Dug Graves', which demonstrate different temporal and ideological dimensions of anti-colonial literary thought.

The aim of the article is to identify contemporary teaching methods for the effective study of works of anti-colonial discourse in Ukrainian literature lessons, using the novels "The Tiger Hunters" by Ivan Bahrianyi and "The Dug Graves" by Pavlo Shykin as examples. The study analyses the potential applications of heuristic discussion, analysis and interpretation of what has been read, exploratory reading, role-play, discussion, the method of posing and solving problem questions, guided reading, comparative analysis and the method of reconstructing the content of a work. Particular attention is paid to practical examples of using these methods when working with specific literary texts.

The article demonstrates that combining different methodological approaches helps to stimulate pupils' cognitive activity, develops their ability to analyse literary images and the ideological and thematic content of a work, and also helps them to consider a literary text within a broader historical and cultural context. The incorporation of anti-colonial discourse into the study of Ukrainian literature creates the conditions for the development of civic consciousness, an awareness of the significance of historical memory, and the cultivation of a critical attitude towards social processes.

The results of the study show that the systematic use of interactive and inquiry-based methods when analysing anti-colonial literary works helps pupils to gain a deeper understanding of the historical and cultural processes reflected in literature, and to develop a coherent worldview of the nation's past and present. It also encourages learners to engage more actively with complex texts, fostering their ability to interpret underlying meanings and question dominant narratives. As a result, students become more capable of forming independent judgments and connecting literary analysis with broader social and historical contexts.

Key words: anti-colonial discourse, methods of teaching literature, Ukrainian literature, critical thinking, interpretation of literary texts, historical memory.

Проблема осмислення колоніального досвіду українського народу сьогодні набуває особливої актуальності не лише в суспільному, а й в освітньому контексті. У шкільному курсі української літератури дедалі більше уваги приділяється творам, у яких відображено боротьбу за національну гідність, право на свободу та збереження історичної пам'яті. Саме через художній текст учні мають змогу ознайомитися з певними історичними подіями, а також зрозуміти внутрішні переживання людини в умовах колоніального тиску, усвідомити цінність незалежності та культурної самобутності. У цьому контексті особливого значення набуває вивчення літературних творів, що репрезентують антиколоніальний дискурс. Водночас практика шкільного викладання засвідчує, що потенціал таких творів далеко не завжди використовується повною мірою. Нерідко робота з текстом зводиться до традиційного переказу змісту або до аналізу окремих художніх засобів, або ж більше уваги приділяється автору написаного, що не дозволяє учням побачити глибші ідейні смисли твору. За таких умов складні історичні та суспільні проблеми, закладені авторами у текстах, залишаються поза повноцінним осмисленням. Тому виникає потреба в пошуку таких методів освітньої діяльності, які сприяли б активній участі учнів у процесі аналізу літературного матеріалу, формували б уміння ставити запитання до тексту, співвідносити художні події з історичним контекстом та робити власні висновки.

Окремої уваги потребує питання поєднання у навчальному процесі класичних творів української літератури із сучасними текстами, що мають подібну проблематику. Такий підхід дозволяє простежити, як ідеї боротьби з колоніальним підпорядкуванням та захисту національної гідності відображаються у різні історичні періоди і як вони переосмислюються в новітній літературі. У цьому зв'язку постає необхідність напрацювання методичних підходів до роботи з творами різних епох, які б сприяли глибшому розумінню учнями антиколоніальних мотивів та формували здатність інтерпретувати художній текст у ширшому культурному й історичному контексті.

Аналіз останніх досліджень та публікацій засвідчує, що проблема використання ефективних методів роботи з художнім текстом у шкільному курсі літератури перебуває в центрі уваги сучасних дослідників. Теоретичні аспекти осмислення антиколоніальної проблематики розглядає І. Колесник, яка аналізує інтелектуальні стратегії антиколоніалізму та постколоніалізму [4]. Методичні засади викладання літератури, зокрема використання евристичної бесіди, окреслив В. Неділько [6]. Питання аналізу та інтерпретації текстів і розвитку критичного мислення учнів розкрито у працях Г. Соколовської [8], значення дослідницької діяльності у навчальному процесі обґрунтовує О. Вашуленко [2]. Використання інтерактивних методів, зокрема рольової гри та дискусії, аналізують Г. Попова, В. Шаполова [7] та Т. Хома [11], а метод проблемного навчання висвітлює Н. Бондаренко і С. Косянчук [1]. Важливі методичні підходи до коментованого читання та компаративного аналізу представлені у працях Л. Мірошніченко [5] та О. Трішиної [9]. Г. Токмань заклала основи шкільного розгляду сучасної мілітарної літератури [9]. Теоретичні (політологічні, філологічні, педагогічні) засади вивчення антиколоніального дискурсу у прозі XX – початку XXI століть на уроках української літератури в 10–11 класах сформовано у нашій статті [3]. Потребує розв'язання проблеми конкретизації методів для вивчення творів цього типу.

Метою статті є визначення сучасних методів навчання для ефективного вивчення творів антиколоніального дискурсу на уроках української літератури на прикладі романів «Тигролови» Івана Багряного та «Розриті могили» Павла Шикіна.

У сучасному освітньому просторі зростає потреба в переосмисленні змісту та підходів до викладання української літератури, зокрема тих її аспектів, що пов'язані з осмисленням історичного досвіду українського народу. Одним з таких важливих напрямів є вивчення антиколоніального дискурсу, який репрезентує в художніх текстах проблеми культурного підпорядкування, боротьби за національну ідентичність, збереження історичної пам'яті та духовної незалежності. Важливе уточнення у визначенні «антиколоніального» дає І. Колесник, яка наголошує на тому, що «антиколоніальне не заперечує коло-

ніалізм, але є схваленням протилежного, а тому має войовничий та агресивний характер» [4, с. 308]. У контексті сучасних суспільних процесів звернення до цієї проблематики набуває особливого значення, адже література виступає не лише джерелом естетичного досвіду, а й важливим засобом формування світоглядних орієнтирів учнівської молоді, зокрема громадянської компетентності.

У цьому зв'язку актуалізується питання добору ефективних методів освітньої діяльності, які забезпечують глибоке осмислення учнями художніх творів, у яких репрезентовано антиколоніальні ідеї та мотиви. Використання різноманітних методичних підходів дає змогу організувати процес навчання таким чином, щоб учні старших класів не лише засвоювали зміст літературних текстів, а й навчалися інтерпретувати їх у широкому історико-культурному контексті, аналізувати проблеми колоніального минулого та формувати власне ставлення до порушених у творах питань.

Серед сучасних методів виокремлюємо такі: евристична бесіда; аналіз та інтерпретація прочитаного; метод дослідницького читання; метод рольової гри; метод дискусії; метод постановки та вирішення проблемних питань; метод коментованого читання; метод порівняльного аналізу.

Розглянемо практичне використання всіх вище означених методів на прикладі двох творів антиколоніального дискурсу: класичний твір шкільної програми «Тигролови» Івана Багряного та новітній твір, який рекомендуємо для уроку позакласного читання у старших класах – «Розриті могили» Павла Шикіна (тексти фрагментів з цього великого за обсягом твору вчитель заздалегідь надає учням у електронному вигляді). До розгляду пропонуємо саме ці твори, бо вважаємо, що поруч із класикою української літератури має бути й новітня сучасна проза, яка розвиває традицію антиколоніального дискурсу. З огляду на психологічні особливості учнів старшої школи вибрали саме «Розриті могили» П. Шикіна, тому що цей твір має напружений, гостро конфліктний, експресивний сюжет. Антиутопія – як альтернативна історія – про те, що сталося б, якби росіянам вдалося «захопити Київ за три дні», вважаємо, буде цікавою для юнаків і юнок, а також формуватиме їхню громадянську компетентність.

Розглянемо кожен метод. Метод евристичної бесіди за В. Недільком – це «самостійний пошук учнями відповідей на поставлені вчителем запитання» [6, с. 42]. З практичного досвіду можемо сказати, що саме цей метод найбільш широко використовується під час уроків літератури, позаяк учитель постійно комунікує з учнями у форматі «запитання-відповідь». На уроці вчитель може запропонувати учням вправи на актуалізацію знань. Отже, щодо «Тигроловів» учитель порушує низку запитань, які поступово зможуть підвести учнів до самостійного формулювання висновку про ідею твору. Наприклад: «Чому головний герой роману Г. Многогрішний тікає з потяга? Які обставини змушують його це зробити?», «Що символізує втеча героя з “драконівського поїзда”? Чи можна її розглядати лише як фізичний порятунок?», Якими рисами характеру наділений Григорій? Які його вчинки це підтверджують?», «Яку роль у житті героя відіграє родина Сірків? Чому їх можна вважати прикладом вільних людей?», «Як взаємини Григорія та Наталки Сірко розкривають тему людської гідності та свободи?», «Яке значення має образ тайги у творі? Чому саме там герой знаходить шанс на нове життя?» тощо.

На уроці позакласного читання можна також зацікавити учнів такими питаннями до роману «Розриті могили» П. Шикіна: «Чому, на вашу думку, автор використовує образ “розритих могил” у назві твору? Які асоціації викликає цей образ?», «Що символізують могили у творі: лише місце поховання чи щось більше?», «Чи можна сказати, що байдужість до минулого впливає на сучасність суспільства? Поясніть», «Яку думку автор прагне донести до читача через опис подій і переживань героїв в Україні, яка повернулася до колоніального становища й тоталітаризму?». На основі цих запитань учні можуть сформулювати власний висновок, наприклад: «Збереження історичної пам'яті є важливою моральною проблемою для суспільства».

Наступний – метод аналізу та інтерпретації прочитаного. Спираючись на наукові напрацювання Г. Соколовської, аналіз та інтерпретацію інформації можна визначити як «здатність особистості усвідомлено опрацьовувати інформаційні повідомлення, критично їх оцінювати, відрізняти достовірні від викривлених або фейкових відомостей і на цій основі формувати обґрунтовані висновки, що є важливою передумовою розвитку критичного мислення та відповідального функціонування людини в умовах демократичного інформаційного суспільства» [8, с. 336]. У контексті літературної освіти ця здатність виявляється через уміння учнів аналізувати художній текст, інтерпретувати авторські ідеї, осмислювати образну систему твору та співвідносити порушені в ньому проблеми з історичними, культурними й суспільними реаліями. Зокрема, під час вивчення роману «Тигролови» Івана Багряного учням можна запропонувати вправу аналітичного характеру, наприклад, визначити, які риси характеру головного героя розкриваються через його вчинки після втечі з ешелону, та пояснити, як ці риси допомагають зро-

зуміти ідею твору про незламність людської гідності й прагнення до свободи. Натомість під час роботи з твором «Розриті могили» П. Шикіна доцільно запропонувати інтерпретаційне завдання міжтекстового характеру, наприклад, зіставити зміст твору з мотивами вірша «Розрита могила» Т. Шевченка, на який у тексті є алюзія, і визначити, яким чином автор використовує шевченківський образ розритої могили для висвітлення теми історичної пам'яті, національної гідності, осмислення трагічних сторінок української історії та застереження на майбутнє.

Розглянемо метод дослідницького читання. На думку М. Вашуленко та С. Дубовик, дослідницькі вміння можна тлумачити як «комплекс інтелектуальних і практичних дій, що забезпечують здатність особистості самостійно спостерігати явища навколишньої дійсності, здійснювати їх аналіз і узагальнення, здобувати нові знання та використовувати їх відповідно до завдань і мети власної пізнавальної діяльності» [2, с. 35]. Прикладом завдань для дослідницького читання «Тигроловів» може бути дослідження теми боротьби людини з тоталітарною системою. Для цього їм пропонуються завдання, як-от: знайти у тексті епізоди, які демонструють протистояння головного героя радянській репресивній системі. Під час роботи з уривками учні можуть визначити, які художні засоби використовує автор для змалювання атмосфери страху та переслідування; проаналізувати, які риси характеру героя допомагають йому зберегти внутрішню свободу; зробити висновок, яким чином образ героя втілює ідею незламності людини перед репресивною владою.

У «Розритих могилах» учням запропонуємо дослідити, як у тексті реалізується тема колаборації з окупантом, спотворення історичної пам'яті та національної ідентичності. Для цього вони повинні знайти у творі фрагменти, у яких персонажі викривлюють історичну правду, принижують видатних особистостей України, насаджують в освіті наративи московщини, нівечать українську мову. Далі учні виконують такі дослідницькі дії: встановлюють, задля чого відбуваються регресивні зміни в просторі роману-антиутопії, яку мету переслідують вороги України, її загарбники й окупанти. Молодь розуміє екзистенційний характер війни, що нині відбувається. Важливим стане пошук форм опору серед персонажів твору.

Детальніше розглянемо метод рольової гри. У своїх дослідженнях Г. Попова та В. Шаполова розглядають рольову гру як інтерактивний метод навчання, що передбачає моделювання ситуацій професійної взаємодії в освітньому процесі. Науковиці зазначають, що залежно від етапу опрацювання навчальної програми цей метод може виконувати різні дидактичні функції, зокрема сприяти підвищенню мотивації до навчання, забезпечувати засвоєння та перевірку знань, а також формувати й удосконалювати практичні вміння та навички майбутніх фахівців [7, с. 44].

Як приклад вправ на рольові ігри щодо «Тигроловів» назвемо таку: запропонувати учням придумати альтернативну кінцівку твору та інсценізувати її у класі за ролями. Наприклад, учні отримують завдання показати події, які відбуваються через 20–30 років. Основне завдання – розкрити глибину роздумів головних героїв щодо подій, які відбулися. Або ж інший варіант – уявити і зобразити у вигляді рольової гри, як головні герої переносяться у наш час і пояснюють ситуацію крізь призму подій, які відбулися раніше у творі. Такі завдання покликані розвинути в учнів уміння аргументації та ведення конструктивного діалогу. Окрім того, такого роду завдання мають на меті залучити якомога більше учасників, що в сучасних умовах є досить важливим критерієм добирання вправ.

Щодо роману-антиутопії «Розриті могили» пропонуємо залучити учнів до вправи, у якій вони мають виконати діалог у формі рольової гри, запропонувавши альтернативне закінчення твору. Важливо зазначити, що згаданий твір має суперечливі запитання, при обговоренні яких в учнів можуть бути різні погляди на ту чи іншу ситуацію. Тому в контексті означеного твору доречним буде поділити учнів на дві або три групи, де кожна група повинна «зіграти» альтернативне закінчення твору.

Наступним досить поширеним методом на уроках української літератури є метод дискусії, або порушення та вирішення проблемних запитань. У своїх дослідженнях Т. Хома підкреслює, що метод дискусії належить до ефективних форм організації навчальної діяльності, оскільки створює умови для активного висловлення учнями власної позиції та спонукає їх до пошуку відповіді на проблемне питання. На думку дослідниці, дискусійне обговорення сприяє розвитку вміння аргументувати власні погляди, уважно сприймати позиції інших учасників розмови та співвідносити різні точки зору [11, с. 150]. Водночас важливою умовою результативності цього методу є вдале формулювання проблемного питання, яке має бути актуальним, пізнавально значущим і таким, що викликає інтерес до обговорення та стимулює інтелектуальну активність учасників навчального процесу. Проблемні питання, які може поставити вчитель під час вивчення «Тигроловів» можуть бути такими: «Чи можна вважати втечу головного

героя лише прагненням врятувати власне життя, чи вона має ширше символічне значення?», «У чому полягає внутрішня свобода людини і чи може вона існувати навіть в умовах тоталітарної системи?», «Чому автор протиставляє світ репресивної влади та життя родини Сірків? Яку ідею цим підкреслює письменник?», «Чи можна назвати родину Сірків символом незнищенності українського характеру?», «Як би змінився зміст твору, якби головний герой не наважився на втечу?», «Чому, на вашу думку, автор обирає для розвитку подій саме простір далекосхідної тайги? Яке символічне значення має цей простір у творі?». Такі запитання спонукають учнів не лише відтворювати зміст прочитаного, а й замислюватися над ідейним наповненням твору, аргументувати власну позицію та вступати в дискусію з однолітками.

Обговорюючи з учнями роман «Розриті могили», учитель може порушити такі проблемні запитання: «Чому автор зображує дитинство Івана Гнедого? Де бачить витoki його байдужості до питань суспільного життя, громадянського обов'язку?», «Чи можна сказати, що забуття або зневага до історичної пам'яті призводить до повторення трагічних подій у майбутньому? Поясніть свою думку», «Яку позицію займають Назар, Саня і Мозя? Зіставте погляди й цінності Івана і його товаришів студентів-істориків», «Чому автор вводить у простір роману історичну пам'ятку в Березані на Київщині? Що там відбувається?», «Чи можна розглядати події твору як попередження про можливі наслідки втрати державності та національної пам'яті?», «Які моральні та громадянські проблеми порушує автор у творі і чому вони залишаються актуальними для сучасного суспільства?». Наведені питання створюють підґрунтя для дискусії та спонукають учнів до глибшого осмислення художнього тексту та формування власного ставлення до порушених у ньому проблем.

Наступним розглядаємо близький до дискусії метод – метод постановки та вирішення проблемних запитань. Спираючись на наукові дослідження Н. Бондаренко та С. Косянчука, цей метод у межах проблемного навчання можна визначити як такий спосіб організації освітнього процесу, за якого навчання ґрунтується на створенні проблемних ситуацій і формулюванні запитань, що спонукають учнів до активного пошуку знань, самостійного аналізу явищ і аргументованого формулювання висновків [1, с. 166]. На відміну від традиційної моделі навчання, цей підхід передбачає суб'єктну взаємодію учасників освітнього процесу, орієнтацію на внутрішню мотивацію учнів, активне здобуття знань, розвиток системного й критичного мислення, а також формування творчої особистості, здатної до рефлексії та самостійного прийняття рішень. У такій моделі навчання особлива увага приділяється різноманітності форм організації діяльності, можливості існування кількох варіантів розв'язання проблеми та партнерському стилю педагогічного спілкування, що сприяє формуванню ключових і предметних компетентностей учнів. Наприклад, на уроці вивчення «Тигроловів» учитель може запропонувати учням виписати з тексту кілька епізодів, у яких головний герой Г. Многогрішний протистоїть радянській репресивній системі. Після цього учні мають коротко пояснити, у чому саме проявляється його опір, або визначити, які риси характеру допомагають герою не зламатися, чи навіть сформулювати філософський висновок про утвердження у творі ідеї свободи. Вивчаючи «Розриті могили», учитель пропонує учням знайти в тексті фрагменти, де вороги руками українців знищують досягнення незалежної України. Після прочитання уривків юнаки і юнки мають пояснити, що саме є важливими складниками свободи нації, її держави, ментальності, гідності. Мова, освіта, культура, історична пам'ять, герої, назви вулиць, пам'ятники, свобода слова – все це усвідомлюється як цінність через картини їх нищення в Україні, яка знову потрапила в колоніальне становище в антиутопії Павла Шикіна. Зазначені короткі вправи мають допомогти учням працювати безпосередньо з художнім текстом, звертати увагу на ключові образи та формулювати власні інтерпретації прочитаного.

Ефективним є метод коментованого читання. У методичних працях Л. Мірошніченко коментоване читання розглядається як спосіб роботи з художнім текстом, що передбачає пояснення окремих елементів твору для глибшого його розуміння учнями. На думку дослідниці, такий підхід реалізується через різні види коментарів, які допомагають розкрити зміст літературного твору [5, с. 6]. Зокрема, ідеться про історико-культурний коментар, спрямований на пояснення маловідомих історичних або культурних подій; побутовий, який знайомить учнів з національно-специфічними особливостями повсякденного життя та звичаями; географічний або природничий, що дає уявлення про природні умови, описані у творі або пов'язані з його створенням; лінгвістичний, що містить пояснення значення окремих слів, сталих висловів та мовних особливостей тексту на різних мовних рівнях; а також лінгвопорівняльний коментар, який передбачає зіставлення значень і стилістичних відтінків слів у різних мовах.

У контексті описаного методу вчитель може запропонувати учням ознайомитися з уривком із роману «Тигролови», де описано побут героїв або історичні обставини (наприклад, життя в тайзі, втеча з потяга). Далі учні отримують завдання зробити коментарі за кількома напрямками, наприклад, історико-культурний – пояснити, які події або умови часу вплинули на розвиток сюжету, або ж побутовий – з'ясувати, які національні або регіональні особливості життя героїв описані в тексті. Після роботи з коментарями учні обговорюють у групах, як ці елементи допомагають краще зрозуміти характер героїв та ідейний зміст твору. Ідентичну вправу можна провести і з твором «Розриті могили». Наприклад, сформулювати історико-культурний коментар з урахуванням жанру антиутопії: пояснити, які вигадані автором події вплинули на розвиток сюжету та вибір символів. Юні читачі спостерігатимуть, як сталінські правила життя повертаються в Україну у просторі роману П. Шикіна. Або ж окремої уваги заслуговує побутовий – визначити особливості життя героїв у жахливому світі поневоленої України, де голод, репресії, атмосфера страху й облуди.

Аналітичним є метод порівняльного аналізу (або компаративний метод). Спираючись на дослідження О. Трішиної, вважаємо, що компаративний аналіз художнього твору у шкільній практиці можна визначити як методичний підхід, який полягає не лише у виявленні подібностей та відмінностей між творами чи їхніми елементами, а й у формуванні в учнів гуманістичного світогляду та шанобливого ставлення до представників інших культур [9]. Окрім того, доречним є порівняння не лише з іншими культурами, а й з часовими проміжками, позаяк питання антиколоніального дискурсу можна розглядати крізь призму історичних подій, а компаративний аналіз дає змогу порівняти ті чи інші події. Так, на прикладі наших творів ми можемо запропонувати учням різного роду вправи, наприклад, усно аргументувати чи письмово пояснити особливості проявів антиколоніального у часи Радянського Союзу та в умовах сучасної російсько-української війни – на фронті, в тилу, на тимчасово окупованих територіях. Такого роду завдання сприятиме розвитку громадянської компетентності учнів, виводитиме їх на подальший діалог, окрім того, матиме інтеграційний характер та поглиблюватиме інтерес до вивченого періоду на уроках історії.

Отже, використання різноманітних методів роботи з художнім текстом дає змогу зробити уроки української літератури більш змістовними. Евристична бесіда, аналіз і інтерпретація прочитаного, дослідницьке читання, рольова гра, дискусія, порушення проблемних запитань, коментоване читання та порівняльний аналіз допомагають учням не лише краще зрозуміти сюжет і образи твору, а й замислитися над його глибоким ідейним змістом. Завдяки такій методиці юнаки та юнки вчаться аргументувати власну думку, співвідносити події твору з історичними реаліями та робити самостійні висновки. Звернення до романів «Тигролови» Івана Багряного та «Розриті могили» Павла Шикіна дає можливість розглянути проблему антиколоніального дискурсу в різних історичних вимірах. Поєднання класичного твору шкільної програми із сучасною прозою допомагає учням краще усвідомити значення боротьби за свободу, збереження історичної пам'яті та національної гідності. У результаті така робота сприяє формуванню громадянської свідомості старшокласників і допомагає їм глибше зрозуміти значення літератури у пізнанні історії та сучасності.

Перспективи подальших розвідок полягають у дослідженні інноваційних технологій, які доцільно застосовувати у процесі вивчення творів антиколоніального дискурсу в шкільному курсі української літератури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Проблематизація як атрактор удосконалення мовної освіти. *Digitalization and information society. Selected issues* : монографія / за ред. А. Ostenda, Т. Nestorenko. Katowice : Publishing House of University of Technology, 2022. С. 161–184. DOI: <https://doi.org/10.54264/M008>.
2. Вашуленко О. Дослідницька діяльність молодших школярів на уроках літературного читання. *Інноваційна діяльність педагога в умовах реформування освітньої галузі: з досвіду впровадження ідей Нової української школи* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Херсон, 10 червня 2020 р.). Херсон, 2020. С. 34–36.
3. Давидова В. О. Антиколоніальний дискурс української художньої прози: засади та завдання шкільного вивчення. *Теоретична і дидактична філологія*. 2024. Вип. 37. С. 21–31. DOI: <https://doi.org/10.31470/2309-15-17-2024-21-31>
4. Колесник І. І. Антиколоніалізм і постколоніалізм: інтелектуальні стратегії глобалізації. *Інноваційні практики наукової освіти* : матеріали III Всеукраїнської конференції (м. Київ, 6–12 грудня 2023 р.). Київ, 2023. С. 305–315.

5. Мірошніченко Л. Ф. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах : підручник. Київ : Слово, 2010. 432 с.
6. Неділько В. Я. Методика викладання української літератури в середній школі. Київ : Вища школа, 1978. 246 с.
7. Попова Г., Шаполова В. Технологія створення та проведення рольової гри в педагогічному процесі. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2021. № 2. С. 41–58. DOI: <https://doi.org/10.20998/2078-7782.2021.2.04>.
8. Соколовська Г. Н., Шапран Е. О. Методи аналізу та інтерпретації текстів для формування критичного історичного мислення на прикладі вивчення історії козацтва. *Матеріали всеукраїнської наукової конференції «Література й історія»*. 2024. С. 334–337.
9. Токмань Г. Л. Теорія професора Миколи Корпанюка як основа методики вивчення мілітарних мотивів на уроках української літератури у школі. *Освітні обрії*. 2024. № 1 (58). С. 29–32. DOI: <https://doi.org/10.15330/obrii.58.1.29-32>.
10. Трішина О. Компаративний аналіз художнього твору на уроках зарубіжної літератури у 9 класі. URL: <https://osvita.ua/school/method/technol/2081/> (дата звернення: 14.03.2026).
11. Хома Т. В. Активні методи навчання в педагогії вищої школи. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 69, т. 3. С. 149–152. DOI: <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.69-3.30>.

REFERENCES

1. Bondarenko, N. V., & Kosianchuk, S. V. (2022). Problematyzatsiia yak atraktor udoskonalennia movnoi osvity [Problematization as an attractor for improving language education]. *Digitalization and information society. Selected issues: monohrafiia / za red. A. Ostenda, T. Nestorenko*. Katowice: Publishing House of University of Technology. P. 161–184. DOI: <https://doi.org/10.54264/M008> [in Ukrainian].
2. Vashulenko, O. (2020). Doslidnytska diialnist molodshykh shkoliariv na urokakh literaturnoho chytannia [Research activity of junior schoolchildren at literary reading lessons]. *Innovatsiina diialnist pedahoho v umovakh reformuvannia osvitoi haluzi: z dosvidu vprovadzhennia idei Novoi ukrainskoi shkoly: materialy Vseukr. nauk.-prakt. konf. (Kherson, June 10, 2020)*. Kherson. P. 34–36 [in Ukrainian].
3. Davydova, V. O. (2024). Antykolonialnyi diskurs ukrainskoi khudozhnoi prozy: zasady ta zavdannia shkilnoho vyvchennia [Anti-colonial discourse of Ukrainian fiction: principles and tasks of school study]. *Teoretychna i dydaktychna filolohiia*, (37). P. 21–31. DOI: <https://doi.org/10.31470/2309-15-17-2024-21-31> [in Ukrainian].
4. Kolesnyk, I. I. (2023). Antykolonializm i postkolonializm: intelektualni stratehii hlobalizatsii [Anti-colonialism and post-colonialism: intellectual strategies of globalization]. *Innovatsiini praktyky naukovoï osvity: materialy III Vseukrainskoi konferentsii* (Kyiv, Dec. 6–12, 2023). Kyiv. P. 305–315 [in Ukrainian].
5. Miroshnichenko, L. F. (2010). Metodyka vykladannia svitovoi literatury v serednikh navchalnykh zakladykh [Methods of teaching world literature in secondary educational institutions]: pidruchnyk. Kyiv: Slovo. 432 p. [in Ukrainian].
6. Nedilko, V. Ya. (1978). Metodyka vykladannia ukrainskoi literatury v serednii shkoli [Methods of teaching Ukrainian literature in secondary school]. Kyiv: Vyshcha shkola. 246 p. [in Ukrainian].
7. Popova, H., & Shapolova, V. (2021). Tekhnolohiia stvorennia ta provedennia rolovoi hry v pedahohichnomu protsesi [Technology of creating and conducting a role-play in the pedagogical process]. *Teoriia i praktyka upravlinnia sotsialnyimi systemami*, (2). P. 41–58. DOI: <https://doi.org/10.20998/2078-7782.2021.2.04> [in Ukrainian].
8. Sokolovska, H. N., & Shapran, E. O. (2024). Metody analizu ta interpretatsii tekstiv dlia formuvannia krytychnoho istorychnoho myslennia na prykladi vyvchennia istorii kozatstva [Methods of analysis and interpretation of texts for the formation of critical historical thinking on the example of studying the history of the Cossacks]. *Materialy vseukrainskoi naukovoï konferentsii "Literatura i istoriia"*. P. 334–337 [in Ukrainian].
9. Tokman, H. L. (2024). Teoriia profesora Mykoly Korpaniuka yak osnova metodyky vyvchennia militarykh motyviv na urokakh ukrainskoi literatury u shkoli [Professor Mykola Korpaniuk's theory as the basis of the methodology for studying military motives at Ukrainian literature lessons at school]. *Osvitni obrii*, 1(58). P. 29–32. DOI: <https://doi.org/10.15330/obrii.58.1.29-32> [in Ukrainian].
10. Trishyna, O. (2026). Komparatyvnyi analiz khudozhnoho tvoriv na urokakh zarubizhnoi literatury u 9 klasi [Comparative analysis of a work of art at the lessons of foreign literature in the 9th grade]. URL: <https://osvita.ua/school/method/technol/2081/> (Accessed: 14.03.2026) [in Ukrainian].
11. Khoma, T. V. (2020). Aktyvni metody navchannia v pedahohitsi vyshchoyi shkoly [Active Learning Methods in Higher School Pedagogy]. *Pedahohika formuvannia tvorchoyi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitniy shkolakh*, (69), t. 3. P. 149–152. DOI: <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.69-3.30> [in Ukrainian].

Стаття поширюється
на умовах ліцензії
відкритого доступу (CC BY 4.0)

Дата першого надходження статті до видання: 25.03.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 22.04.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026